

DİNLERDE İNTİHAR, ŞEHİTLİK VE ÖTANAZİ

Necati Sümer, Ankara Okulu, 2015, s. 256.

Yakup ÖZKAN*

Bireyin öz benliğine yönelmiş bir saldırganlık ve yok etme eylemi sonucunda, istemli olarak yaşamına son vermesi olarak tanımlanan intihar, tüm dünyada toplumların karşılaştığı önemli bir sorundur. İntihar, tarih boyunca da neredeyse bütün toplumlar tarafından ciddi bir sorun olarak görülmüştür. Aşağıda tanıtımını yapacağımız kitap, intihar olgusunu *dinler tarihi* açısından ele alan bir araştırmadır. Bu çalışma 2015 yılında Ankara Üniversitesi'nde tamamlanmış olan “*Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı*” adlı doktora tezinden oluşturulmuştur.

Bir giriş ve dört bölümden oluşan bu eserin **giriş bölümünde** intiharın kavramı, intiharla ilişkili kavramlar, bazı intihar teorileri ve antik ve ilkel toplumlardaki intihar olgusu incelenmektedir.

* Arş. Gör., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Bölümü.

Bir hayvanı kesmek, boğazlamak anlamındaki Arapça *Nahr* kökünden türetilmiş olan intihar kelimesi, terim olarak Sümer'e göre bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisiyle hayatına son vermesi veya kendini yok etmeye yönelik bir eylemde bulunması şeklinde tanımlanmaktadır.

Giriş bölümünün ikinci başlığı şehitlik ve ötanazidir. Bu kavramlar intiharla ilişkileri bakımından ele alınırlar. Üçüncü konu ise *İntihar Teorileri*-dir. Burada Sümer intiharla ilgili önemli teorileri söz konusu eder. Bunlar; sosyolojik, psikolojik ve felsefidir. Sümer, intihar konusunda önde gelen sosyolojik teori olarak, Emile Durkheim'in teorisini ele alır. Ayrıca yazar, Amerikalı sosyologlardan Pescosolido ve Melvin Seeman'ın görüşlerini söz konusu eder.

Emile Durkheim'in sosyolojik teorisine göre *birey* tarafından ölümlerle sonuçlanacağı bilinen yapıları olumlu veya olumsuz bir eylemin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayı intihardır. Durkheim'e göre intiharlar, toplumla birey arasındaki uzlaşmazlıktan kaynaklanır.

Psikolojik İntihar Teorileri başlığı altında birçok psikologun görüşüne yer veren Sümer, psikolojik intihar teorilerinin bireyi intihara götüren ruhsal nedenler üzerinde durduğunu ifade eder. Ona göre intihara yol açan nedenler arasında kalıtım, çocukluk dönemindeki sorunlar, yaşanan çevre, ruhsal bozukluklar vb. şeyler vardır. Sümer, psikolojik teorilerin bireyin hayata tutunabilmesinde ve onun gündelik yaşamında karşılaşacağı çeşitli sorunları çözmesinde önemli rol oynadığını söyler. *Felsefi intihar teorileri* başlığı altında da Sümer bazı filozofların intiharla ilgili düşüncelerini özetler. Bu filozoflardan biri, intiharı hiçbir şekilde olumlamayan Kant'tır. Ona göre intihar, doğru olmayan tiksindirici bir davranıştır.

Antik ve İlkel Topumlarda İntihar başlığı altında eski ve ilkel toplumların intihara olan yaklaşımını ele alan yazara göre intihar, bu toplumlarda da bilinen ve başvurulan bir ölüm şekli olmuştur. Sümer'in ilk örneği antik Yunan toplumları ile ilgilidir. Ona göre bu toplumlarda farklı nedenlerle birçok intihar gerçekleşmiştir. Başlıca nedenler arasında hastalık, acılardan kurtulma ve yaşlılık vardır. Antik Yunan'da intiharı sorgulayan filozofların düşüncelerinden söz eden Sümer, birçok filozofun belirli bazı zor koşullar altında bu olguyu olumladığını ifade eder. Buna karşılık bazı filozoflar ise intiharı iyi görmemiştir. Örneğin Sokrates ve Platon ilke olarak intihar

olgusunu doğru bulmamışlardır. İntiharını kötü bir davranış olarak görenlerden biri de Aristoteles'tir. O, intiharını hiçbir durumda onaylamamıştır. Bu filozofa göre cesurca olan davranış tüm olumsuz şartlara rağmen hayatta kalabilmektir. İntihara karşı olan başka bir filozof ise Pythagoras'tır. Yine Plotinos ve Porphyrios gibi Yeni Platoncular intiharını kınamışlardır.

Sümer, yukarıdaki ifadelerin devamında intiharını *Antik Yunan mitolojisinde* arar. O, bu doğrultuda birçok intihar olayından söz eder. Bunun ardından antik Roma'yı ele alan Sümer, Romalılar arasında da intiharın yaygın bir ölme biçimi olduğunu belirtir. Ona göre Antik Roma uygarlığında intiharını destekleyenler olduğu gibi ona karşı çıkanlar da olmuştur. İntihar olgusuna karşı çıkanlar arasında hatip ve Romalı devlet adamı Cicero (MÖ 106-43) vardır. O sosyal ve dinsel gerekçelerle intiharın meşruluğunu reddetmiştir. Sümer, antik Roma mitolojisinde intiharla ilgili birçok mitosun bulunduğunu da ifade eder. Bu ifadelerinin ardından yazar, intihar konusunda antik Mısır, Keltler, Mayalar, Çin kültürü, Finliler, eski Türk ve Moğol halkları, bazı ilkel kabileler, bazı yerli halklar ve günümüz Kızılderili yerlileri inceler.

Yahudilikte İntihar başlığını taşıyan **birinci bölümde** Yahudiliğin; hayata, ölüme, ölüm sonrası hayata ve intihara bakışı, ayrıca Yahudilik tarihinde ortaya çıkan intihar olayları incelenir. Yine bu bölümde Yahudi din otoriteleri ve mezheplerinin intihar, şehitlik ve ötanazi hakkındaki görüşleri ele alınır.

Yahudiliğe göre tehlikeli durumlarda ve belirli bazı zor koşullar altında kişinin hayatını korumasının bir Yahudinin öncelikli görevi olduğunu ifade eden yazara göre Yahudi din adamları, hayatın korunması ilkesini *Eski Ahit*'teki pasajlarla temellendirmeye çalışmışlardır. Sümer'e göre *eski Ahit* ve *Talmud* her koşul altında hayatın korunması ilkesine önem vermiştir. O bu durumun Yahudiliğin hayata bakışının pozitif olmasından kaynaklandığını söyler. Çünkü bir Yahudi için öncelikli yükümlülük, kendisine nimet olarak verilen hayatı, Tanrı'yı merkeze alarak Yahudilik ilke ve kuralları çerçevesinde yaşamaktır.

Yahudilikle ilgili diğer tüm konular *İntihar* başlığı altında incelenir. Sümer'e göre eski Ahit'te açıkça intiharın yasal veya yasak olduğunu gösteren herhangi bir pasaj bulunmamasına rağmen *Talmud otoriteleri*, bu ey-

lemi kötü ve iğrenç bir günah olarak görmüşlerdir. Böylece yazılı kutsal metinlerde olmayan intihar yasağı din bilginlerinin yorumları sonucunda zamanla Yahudi yasasına (*halaka*) girmiştir. Buna karşılık *eski Abit, Yahudi apokrifleri* ve *tarih kitaplarında* intihar olayları yer almaktadır. Sümer, bunlara örnek olarak birçok olayı söz konusu eder.

İntihara Karşı Yahudi Otoritelerinin Tutumları başlığı altında yazar, hem zor yaşam koşullar altında gerçekleştirilmiş toplu intihar olaylarını hem bu olaylara ilişkin Yahudi otoritelerinin tavırlarını söz konusu eder. Sümer, konuyu Yahudiliğin ilk dönemlerinden başlatarak günümüze kadar getirir. O, bu doğrultuda hem toplu intihar olaylarını hem de bu olaylara karşı Yahudi mezheplerinin takındığı tavrı ele alır. Yazarın ifadelerinden anlaşıldığına göre intihar olaylarına karşı, Ortodoks Yahudiliğin katı tutumu dışında Yahudi mezheplerinin sert bakışları Yahudilik tarihi sürecinde zamanla yumuşamıştır.

İkinci bölümün konusu *Hıristiyanlıkta İntihardır*. Bu bölümde Sümer, Hıristiyanlığın hayat, ölüm, ahiret ve intihara bakışını; Hıristiyanlık tarihinde bireysel ve toplu intihar olayları, Hıristiyan otoritelerin intihara ilişkin tutumu, Hıristiyan düşünürlerin intihara bakışı ve Hıristiyanlığın şehitlik ve ötanazi konusundaki tavrını inceler.

Yazara göre Hıristiyanlık insanların biricik hayatlarına dikkat etmelerini, yüreklerini sefahat, sarhoşluk ve dünya kaygılarıyla doldurmamalarını istemiştir. Sümer'e göre dünyevi bir hayat yerine erdemli bir hayatı öneren Hıristiyanlık, insanların sürekli iyilik yaparak ve Tanrı'ya yaraşır bir biçimde her işte insanlara faydalı olarak yaşamalarını önermiştir. Hayatın insanlara sunulmuş büyük bir nimet olduğunu anlatan Hıristiyanlığa göre Tanrı'nın verdiği hayatı önemsemeyenler ve gözlerini bu hayatın güzelliklerine kapayanlar, sonsuz yaşama kavuşamayacaktır.

İntihar, Hıristiyanlık açısından İsa'nın yaşam felsefesine uymayan bir ölüm şeklidir. Yazara göre *Yeni Abit*'te intihar hakkında açık bir yasak olmamasına rağmen Hıristiyan din adamları Yahudilikte olduğu gibi *Kitab-ı Mukaddes*'te geçen *öldürmeyeceksin* emri çerçevesinde bu eylemi suç olarak görüp yasaklamışlardır.

Hıristiyan Tarihinde İntihar Olayları ve *Toplu İntihar Olayları* adlı başlıklar altında Hıristiyanlık tarihinde oluşmuş bireysel ve toplu intihar

olaylarından bahsedilir. Burada çok sayıda intihar olayına yer verilir. İkinci bölümde bu başlıkların ardından Hıristiyan otoritelerin ve düşünürlerin intihara karşı olan tutumu ve bakışı ele alınır. Sümer'e göre Hıristiyanlık, tarih boyunca intiharı genellikle doğru bulmamıştır. Ama bazı dönemlerde Hıristiyanlara yönelik şiddetli baskılar nedeniyle kimi Hıristiyan din otoriteleri intihar yasağını göz ardı edebilmiştir. Bu durum ilk dönemler içindir. Bu dönemlerde bazı din otoriteleri, şiddetli baskı ve işkence durumunda intiharı bir çare olarak görmüşlerdir. Fakat Kilise Babası Augustin (*MS 354-430*)'den itibaren intiharı doğru bulmayan bakış tarihî süreçte güçlenmiştir. Augustin'e göre kendini öldüren kişi felaketlere dayanacak gücü olmayan bir korkak ve başkalarının onun hakkında ne düşündüğünü önemseyen bir kendini beğenmiştir. Kitaptan anlaşıldığına göre Hıristiyan din otoritelerinin intihara yönelik olumsuz bakışı tarih boyunca genellikle sert olmuştur. Bu sertlik günümüzde Protestanlar tarafından yumuşatılmıştır. Protestanlar bu probleme daha insani açıdan yaklaşılmasını ve intiharın anlaşılmasını savunmaktadırlar.

Üçüncü bölümde İslam'ın intihara bakışı incelenir. Bu bölümde *İslam dininin*; hayat, ölüm, ahiret, intihar, şehitlik, ötanazi ve ölüm orucuna yaklaşımı ele alınır. Sümer; İslam'a göre Müslümanların dinlerine uygun bir hayat yaşaması ve kendisine verilen ömrü doğru bir şekilde kullanmasının onlar için önemli bir sorumluluk olarak ön plana çıktığını ifade eder. Yazara göre İslam, insan hayatını değerli ve Allah'ın bir vergisi olarak görür. Kişi, onu iyi korumazsa emanete ihanet etmiş olur. Ayrıca, Müslüman kültüründe başkasını öldürmek, kendini öldürmek gibi kavranmış ve yapılan bu eylem cinayet olarak değerlendirilmiştir.

Sümer'e göre İslam geleneği yazılı ve sözlü olarak öldürmeyi kesin olarak yasakladığı için geçmişten günümüze Müslümanlar arasında intihar oranları diğer dinlerdeki gibi yok denecek kadar az olmuştur. Ayrıca der yazar, *İslam dininin dünya ve ahiret dengesini gözetken anlayışı, insanları zorlu ve sıkıntılı durumlar karşısında sabra ve itidale davet eden dili ve yaşadığı coğrafyalarda kardeşlik ve dayanışma hukukunu ön plana çıkaran tutumu intiharın tarih boyunca Müslümanlar nezdinde itici görülmesini sağlamıştır.* Buna karşılık günümüzde Müslüman toplumlarında farklı sebeplerle intihar olayları görülmektedir. Sümer'e göre bu durum diğer din toplulukla-

rında olduğu gibi giderek modernleşen ve sekülerleşen dünyanın olumsuz etkileriyle açıklanabilir.

Sümer, *İntiharla İlişkili Ölümlere İslam'ın Yaklaşımı* başlığı altında *şehitlik, ötanazi* ve *ölüm orucunu* ele alır. Yazar, şehitlik başlığı altında hem şehitlik kavramını hem de İslam toplumlarında yaşanan intihar eylemlerini ele alır. Sümer'e göre Müslüman din âlimleri, terör ve intihar eylemleri gibi aşırı şiddet hareketlerinin İslam'da yerinin olmadığını ve bunların cihadın bir parçası olarak kabul edilemeyeceğini ifade ederler.

Dördüncü bölümün konusu *Hint Dinlerinde İntihardır*. Bu konu içinde *Hinduizm, Budizm, Caynizm* ve *Sihizm* gibi dinlerin hayat, ölüm, intihar, ötanazi ve şehitliğe bakışı incelenir.

Sümer'e göre Hint dinleri intiharı teşvik etmiştir. Bunun temel nedeni Hint dinlerinin dünya algısını acı ve keder üzerine kurmasıdır. Yazara göre Hint dinlerinin ilki olan Hinduizm, dünyanın bir tuzak olduğu ve ruhun ondan kurtulmaya çalıştığı felsefesini öne çıkarmıştır. Hinduizm'in bazı uygulamalarına tepki olarak ortaya çıkan Budizm'in de intiharı teşvik edici bir yaklaşım sergilediğini belirten Sümer'e göre Budda'nın hayatın acı ve ıstıraplarla dolu olduğuna vurgu yapan karamsar görüşleri, dünyanın geçici olduğu vurgusu ve münzevi hayatı özendirme Budistlerin intihara yönelmesinde etkili olmuştur.

Yazar, Caynizm'in de Budizm gibi intiharı teşvik ettiğini dile getirir. Sümer'e göre bu dinin yüce bir yaratıcı anlayışını reddetmesi, dünyayı ve içindeki her şeyi geçici görmesi, insanın zavallı, yalnız ve çaresiz olduğuna vurgu yapması, maddenin ruhta karmik birikim oluşturduğu için herkesin kurtuluşa ulaşamayacağı ilkesi ve katı züht hayatını önermesi gibi karamsar anlayışları nedeniyle intihar Caynistler arasında ilgi görmüştür.

Sümer'e göre İslam ve Hinduizm'den etkilenen eklektik bir inanç sistemi olan Sihizm ise diğer Hint dinlerinin aksine intiharı sert bir şekilde kınamıştır. Sümer der, *Sihizm bu eylemi hayatı veren Tanrı'ya karşı saygısızlık olarak görmüş ve ruh göçü sürecini uzattığı için yasaklamıştır*.

Sonuç olarak bu çalışma; intihar olgusunu dinlerin kavramında, dini toplumlarda, antik ve ilkel toplumlarda araştırmaktadır. İntihar tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlar için önemli bir sorun olmuştur. Bu araştırmanın bu sorunun tarihi hakkında ayrıntılı bilgiyi içerdiği söylenebilir. Böy-

lece tarihi süreçte bireylerin ve toplumların bu sorunla nasıl ve ne biçimde karşılaştığı bu çalışma sayesinde öğrenilebilir. Bu sayede de intihar olgusunu anlama ve önlemede değişik bakış açıları oluşturulabilir. Bu nedenle üslup açısından da güzel görünen bu araştırma değerli olarak görülebilir.